

Tio tänder på en tum

Berättelse

Det var en dag i mars 1917. På en fabrik i Hoboken i USA stod Gideon Sundbäck vid sitt arbetsbord. Han var 36 år gammal. Framför honom låg ett brev som han hade väntat länge på.

Brevet var ett patent från staten i USA. Det hade ett nummer, 1 219 881, och ett datum, den 20 mars 1917. Patentet sa att blixtlåset var Gideons egen uppfinning. Ingen annan fick kopiera det. Gideon log, för han hade arbetat i många år med just den här idén.

Vägen dit hade varit lång. Den första knäppningen på fabriken hade haft få och stora krokar. De hakade upp sig och gick ofta sönder. Gideon hade tänkt om från början. I stället för krokar gjorde han små tänder, två rader som greppade in i varandra. Och han satte många tänder tätt: ungefär tio eller elva tänder på varje tum. Därför blev blixtlåset starkt och mjukt på samma gång.

Gideon tog upp ett färdigt blixtlås och drog i det. Tänderna låstes ihop med ett mjukt ljud. Han drog tillbaka, och de öppnades igen. Det fungerade perfekt, gång på gång. Den nya modellen kallades "Hookless No. 2".

Gideon visste inte att hela världen snart skulle använda hans idé. Han visste inte heller att ordet "blixtlås" skulle komma senare. Men just den här dagen, med patentet i handen, kände han att det svåra arbetet hade lönat sig.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
ett arbetsbord	ett bord där man arbetar
ett patent	ett papper som säger att en idé är din
en uppfinning	en ny sak som någon har hittat på
kopiera	göra en likadan kopia av något
en krok	en böjd del som hakar fast
haka upp sig	Datorn brukar haka upp sig ibland.
en tand	en liten del på ett blixtlås
en rad	saker på en linje efter varandra
en tum	ett gammalt mått, ungefär 2,5 cm
greppa in i varandra	hålla fast i varandra
löna sig	Det brukar löna sig att träna varje dag.

Läsförståelsefrågor

1. Vad låg på Gideons arbetsbord?
 1. en ny jacka
 2. ett patent från staten
 3. en bild på familjen
2. Vilket datum stod på patentet?
 1. den 20 mars 1917
 2. den 24 april 1880
 3. den 20 mars 1954
3. Vad var problemet med den första knäppningen?
 1. Den var för dyr.
 2. Krokarna hakade upp sig och gick sönder.
 3. Den fanns bara i en färg.
4. Stämmer påståendena? Svara *ja*, *nej* eller *det står inte i texten*.
 1. Gideon satte ungefär tio eller elva tänder på varje tum.
 2. Den nya modellen kallades "Hookless No. 2".
 3. Gideon firade dagen med sin familj på en restaurang.
5. Varför log Gideon när han läste patentet? (öppen fråga)
6. Varför tror du att många tänder tätt gjorde blixtlåset bättre? (inferens)

Facit

1. ett patent från staten
1. den 20 mars 1917
1. Krokarna hakade upp sig och gick sönder
1. ja b) ja c) det står inte i texten
- Exempel på svar: Han hade arbetat i många år med idén, och nu sa patentet att blixtlåset var hans egen uppfinning. Det svåra arbetet hade lönat sig.
- Exempel på svar: Med fler tänder höll de två sidorna ihop bättre och säkrare, så blixtlåset gick inte upp lika lätt.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Texten zoomar in på en konkret dag, den 20 mars 1917, då Sundbäck fick patent 1 219 881 på "Separable Fastener". Den kompletterar biografien genom att stanna i ett ögonblick i stället för att berätta hela livet. Skriv i preteritum – bra för att öva dåtid och tidsord (då, först, sedan). Tema: tålamod och hur en idé förbättras steg för steg.

Diskussionsfrågor

- Gideon förbättrade en gammal idé i stället för att börja helt från noll. När är det bra att förbättra något som redan finns?
- Har du arbetat länge med något innan det till slut lyckades? Berätta.
- Vad tror du man behöver för att inte ge upp med ett svårt arbete?
- **Skriv (4 meningar):** Skriv om en gång då hårt arbete lönade sig för dig eller någon du känner.

Källor och faktagranskning

- Gideon Sundbäck – Wikipedia (svenska): https://sv.wikipedia.org/wiki/Gideon_Sundbäck
- Gideon Sundback – Wikipedia (engelska): https://en.wikipedia.org/wiki/Gideon_Sundback
- National Inventors Hall of Fame: <https://www.invent.org/inductees/gideon-sundback>
- Svenskt Uppfinnaremuseum: <http://svenskutuppfinnaremuseum.se/gideon-sundback-det-moderna-blixtlasets-fader/>
- Ingenium Canada – Inventor of the First Modern Zipper: <https://ingeniumcanada.org/channel/innovation/otto-frederick-gideon-sundback-inventor-first-modern-zipper>

Faktagranskad i juni 2026. Nyckelfakta: Otto Fredrik Gideon Sundbäck föddes 24 april 1880 på Sonarps gård i Ödestugu socken (Småland) och dog 21 juni 1954 i Meadville, Pennsylvania, USA. Han tog ingenjörsexamen i Tyskland (Bingen am Rhein) 1903 och emigrerade till USA 1905. Han gifte sig 1909 med Elvira Aronson, som dog 1911. Han blev chefskonstruktör på företaget i Hoboken, New Jersey, och tog patent på blixtlåset 'Hookless No. 1' 1913 och det moderna 'Hookless No. 2' (patent 1917). Han valdes in i National Inventors Hall of Fame 2006. Osäkerhet: olika källor anger ibland att han först studerade elektroteknik; någon källa nämner Pittsburgh som första arbetsort. Dessa detaljer har förenklats i texterna. Bilden är public domain (omkring 1920).

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.